

Papoušek, Dalibor

[Funda, Otakar Antoň. Ježíš a mýtus o Kristu]

Religio. 2009, vol. 17, iss. 2, pp. 258-259

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125301>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

dologické problémy religionistiky jeden z velmi podstatných impulsů pro její rozvoj.

ONDŘEJ SLÁDEK

Otakar A. Funda, Ježíš a mýtus o Kristu,

Praha: Karolinum 2007, 368 s.
ISBN 978-80-246-1276-8.

Před nedávnou dobou vyšly v nevelkém časovém rozestupu dvě původní české práce věnované problematice historického Ježíše a nejstarší christologie. Zatímco první kniha z pera Petra Pokorného *Ježíš Nazaretský: Historický obraz a jeho interpretace* (Praha: Oikúmené 2005) je psána z pozic evangelického biblisty a traktování její látky důsledně zachovává teologický rámec (recenzi viz *Religio* 14/2, 2006, 285-287), novější dílo Otakara A. Fundy *Ježíš a mýtus o Kristu* (Praha: Karolinum 2007) má ambici religionistického textu. Autor se v něm pokouší prolomit své vlastní teologické školení a přistoupit k tématu historického Ježíše a rané christologie z „ateistické humanistické pozice“ (s. 11). Lze jistě ocenit, že tak činí otevřeně a s osobní odvahou, i když tyto předpoklady samy o sobě těžko mohou stačit.

Rozvržení Fundovy práce je předestřeno již v úvodním bodovém přehledu jeho „hypotézy o vzniku křesťanské víry“ (s. 9-10), která formování rané christologie vidí v několika fázích.

Nejstarší fázi reprezentuje extatické modlitební zvolání *maranatha*, jež Funda považuje za jakousi „próto-nadějí“, vytrysklou uprostřed Ježíšových přívrženců v Galileji, kam uprchli zmateni po Ježíšově ukřižování. Tato aklamace měla vyjadřovat víru, že ukřižovaný Ježíš byl „vynvícen po Boží pravici“ a brzy přijde jako Syn člověka a nastolí Boží království, které hlásal.

Druhou fází tohoto krystalizačního procesu odráží formule víry, jak ji – v již ustálené podobě – zachoval Pavel z Tarsu ve své korintské korespondenci (*I K* 15,3b-5).

Hlavním christologickým posunem je tu ujištění „byl vzkříšen“, které je mladší než vyznání „zjevil se“ či vůbec nejstarší „byl vynvícen“.

Třetí fázi, která je podle Fundy překonáním krize z dosud neuskutečněného druhého příchodu vzkříšeného Krista, představuje na jedné straně Lukášova teologie dějin spásy, na straně druhé Janova teologie vtěleného logu, v němž spása již nastala.

Východiskem Fundovy hypotézy je rozbor nejstaršího vyznání, spadajícího již do předpavlovské vrstvy a citovaného Pavlem jako liturgicky ustálená formule (*I K* 15,3b-5). Jeho retrospektivní domýšlení vede Fundu až k prvotnímu horizontu extatické aklamace *maranatha*, jejíž propojení s interreligiózní helénistickou figurou přicházejícího božstva *erchomenos* otevřelo křesťanství světu pozdního helénismu (srov. již Fundovu studii „Maranatha“ a „erchomenos“ – předchristologická impresse Ježíšových přívrženců“, *Religio* 6/1, 1998, 3-28). V tomto rozpětí Funda vyslovuje odvážné teze o postupném vývoji jednotlivých christologických konceptů, s nimiž nejstarší dochovaná formule víry pracuje.

Jeho koncepcí vzniku křesťanství se tím v podstatě pohybuje jen v dimenzi kristovských hnutí, pro jejichž mýtotvorbu je charakteristické soustředění na Ježíšovu smrt a její náboženské zhodnocení. Téměř nebere v úvahu paralelní ježíšovská hnutí chápaná jako Ježíše především jako náboženského učitele a rozvíjející tradice o jeho učení a životě (sbírka *Q*, protomarkovské látky, gnostické *Tomášovo evangelium* ad.). Pokud se o ježíšovských hnutích přece jen zmiňuje soustavněji, chápe je zúženě jen jako Pavlovy protivníky na základě *Gal* 1-2 a lukášovské harmonizující koncepce lineárních dějin nejstarší církve. V této souvislosti dokonce zachovává ústřední teologickou tezi o velikonocích událostech jako primordiálním počátku křesťanské víry (rozprchnutí šokovaných učedníků, jejich dočasné útočiště v Galileji a návrat do Jeruzaléma poté, co „christologicky“ prozřeli). Následuje tak v zásadě protestantskou konzervativní linii, jejíž „osovou“ autoritu ztělesňuje především Martin Hengel.

Prekvapivé je v této souvislosti přetrvávající kotvení Fundova práce v teologické literatuře šedesátých let 20. století. Až na výjimky, týkající se především německých autorů (Gerd Lüdemann, Gerd Theissen), v podstatě nereflektuje novější posuny, zejména tzv. třetí vlnu hledání historického Ježíše, rozvíjenou hlavně v americkém prostředí (Marcus Borg, John Dominic Crossan, Paula Fredriksenová, Richard A. Horsley, E. P. Sanders aj.). Citelná je tato proluka Fundova záběru zvláště v oblasti religionistické kritiky (Jonathan Z. Smith, Burton L. Mack), která byla „třetí vlnou“ do jisté míry vyvolána a vedla až k systematickým pokusům o nové, religionistické „přepsání“ počátků křesťanství (viz zejm. Ron Cameron – Merrill P. Miller [eds.], *Redescribing Christian Origins*, [Society of Biblical Literature, Symposium Series 28], Atlanta: Society of Biblical Literature 2004).

Jedno z ústředních témat tohoto nového proudění, debata o sbírce Ježíšových výroků *Q* a její roli v utváření počátků křesťanství, tak zůstává na okraji Fundova zájmu. Tuto tradici, v nejstarší vrstvě paralelní s Pavlovými listy, buď bez rozlišení ponechává v mladším synoptickém kontextu, nebo ji naopak v jednotlivostech vztahuje až k historickému Ježíši, kdy „stylizací evangelistů prosvítají kontury Ježíšových výroků“ (s. 109).

Na závěr tedy zůstává otázka, do jaké míry autor dostal své úvodní tezi o religionistickém traktování historického Ježíše a geneze křesťanství. Jednostranným důrazem na pavlovskou linii Funda zachovává univerzalizující eschatologické paradigma počátků křesťanství, které i přes distanci od bultmannovské existenciální exezeze (s. 64, 92, 172) konečnou stále kotví jako singulární bod, k jehož primordiální explozi vedl šok Ježíšových stoupců z ukřižování. Teologickým východiskům se tak vzdaluje méně, než by si zřejmě sám přál.

Tím však není dotčen nejzávažnější metodologický problém Fundova přístupu, a to proklamovaný ateismus. Zdůrazněním tohoto hlediska v lepším případě zaměňuje religionistiku za filozofii náboženství. Jestliže přistupuje k tématu z ateistických pozic, dopouští se v principu podobně angažovaného

výkladu jako teolog. Názorně to ukazuje Fundovo psychologizující pojetí mýtu, které v návaznosti na ateistická východiska následuje spíše jeho filozofickou kritiku, než jeho hodnotově neutrální religionistické uchopení (s. 30).

DALIBOR PAPOUŠEK

Pilar Jiménez Sanchez, Les catharismes: Modèles dissidents du christianisme médiéval (XIIe-XIIIe siècles),

**Rennes: Presses universitaires
de Rennes 2008, 454 s.
ISBN 978-2-7535-0622-0.**

Dlouho očekávaná kniha *Les catharismes: Modèles dissidents du christianisme médiéval (XIIe-XIIIe siècles)* („Katarství v plurálu: Disidentské modely středověkého křesťanství, 12.-13. století“) je přepracovanou verzí disertace Pilar Jiménezové Sanchezové, někdejší vědecké ředitelky Centra katarských studií (Centre d'Études Cathares).

Autorka by se ve spektru pojetí katarství dala zařadit mezi „umírněné radikály“. Otevřeně odmítá představu mezinárodní bogomilsko-katarské alternativní církve vyznačující se jednotnou rituální praxí (byť třeba s místními obměnami) a skutečnými návaznostmi v liniích svěcení heretických biskupů, o nichž se prameny sporadicky zmiňují. Vnímá tento obraz katarství jako výsledek dlouhé, avšak neopodstatněné tradice, počínající se v dílech středověkých polemiků proti kacířství, kteří měli sklon podávat herezi jako sjednocenou hrozbu či „proticírkev“ a budovat na základě povrchních, zčásti dokonce smyšlených podobností imaginární genealogie a klasifikace kacířských skupin. V tomto ohledu Jiménezová Sanchezová navazuje na „dekonstrukcionistický“ proud současného bádání, jenž jak